

Opening

Welkom bij het IVM Coronanieuws. Het is vandaag vrijdag 5 mei en dit is aflevering 81. Het laatste nieuws is dat de nieuwe omikronvariant XBB.1.16 met naam Arcturus in meerdere landen in opkomst is. Deze virusvariant is beter overdraagbaar, maar lijkt niet gevaarlijker dan eerdere varianten. Nieuw is wel dat kinderen last kunnen krijgen van conjunctivitis. In Nederland is deze variant nog niet waargenomen.

Post-COVID en migratieachtergrond

In Nederland hebben mensen met een migratieachtergrond vaker last van post-COVID dan mensen zonder migratieachtergrond. Dat blijkt uit een retrospectieve cohortstudie van het Amsterdam UMC. Alle migrantengroepen bleken een hoger risico op post-COVID te hebben, bij de Turkse bevolking was het risico zelfs 50% hoger. Ook de symptomen verschilden per migratieachtergrond. Zo kwamen duizeligheid en gewrichtspijn vaker voor bij de Turkse bevolking, slaperigheid bij de Marokkaanse en hoofdpijn bij de Zuid-Aziatische Surinaamse bevolking. Nog onduidelijk is wat de redenen voor de verschillen zijn.

Onderzoek: [www.thelancet.com/journals/lanep/article/PIIS2666-7762\(23\)00049-2](https://www.thelancet.com/journals/lanep/article/PIIS2666-7762(23)00049-2)

Post-COVID bij kinderen

Een leeftijd ouder dan 10 jaar, aanwezigheid van reeds bestaande comorbiditeiten en een ziekenhuisopname tijdens de acute fase van COVID-19 vergroten het risico op het ontwikkelen van post-COVID bij kinderen. Dit blijkt uit een Italiaanse cohortstudie bij ruim 1.200 kinderen tot 18 jaar. Een coronavaccinatie verminderde niet de kans op post-COVID. De omikronvariant van het coronavirus leidde wel minder vaak tot post-COVID dan de eerdere virusvarianten.

Onderzoek: [www.thelancet.com/journals/eclinm/article/PIIS2589-5370\(23\)00138-4](https://www.thelancet.com/journals/eclinm/article/PIIS2589-5370(23)00138-4)

In een case control studie zijn buikpijn, hoofdpijn, ademhalings symptomen en koorts de meest gerapporteerde symptomen bij kinderen met post-COVID. Deze symptomen ontwikkelden zich vaak binnen drie maanden na COVID-19 en hielden tenminste twee maanden aan. Ook in Nederland zijn er zeker 200 kinderen met langdurige klachten. De klachten hebben een grote impact op het leven van deze kinderen en het fysieke en mentale herstel verloopt langzaam.

Onderzoek: journals.lww.com/pidj/Fulltext/2023/05000/Non_neuropsychiatric_Long_COVID_Symptoms_in.15

Post-COVID en virusvarianten

Het aantal mensen met post-COVID-klachten is bijna 2 keer lager bij een besmetting met de omikronvariant dan met de deltavariant. Dit blijkt uit een nog niet peer-reviewed gepubliceerd vragenlijstonderzoek van het RIVM. Een op de drie mensen heeft na twee maanden nog steeds klachten na een besmetting met de omikronvariant. De meest voorkomende klachten zijn dan vermoeidheid, benauwdheid, hersenmist, problemen met het geheugen en moeite met drukke omgevingen. Mensen hadden deze klachten echter nog vaker na de deltavariant.

Voorpublicatie: www.medrxiv.org/content/10.1101/2023.04.05.23288157v1

Post-COVID en hersenen

De afgelopen maand zijn diverse nieuwe studies verschenen over de rol van de hersenen bij post-COVID-klachten. Een Nederlandse studie met 205 patiënten toont géén hersenschade aan na ernstige COVID-19. Negen maanden na ziekenhuisopname vanwege ernstige COVID-19 leken de patiënten niet meer neurologische symptomen of cognitieve symptomen te hebben dan andere groepen ernstig zieke patiënten. Meer dan de helft van de patiënten had wel langdurige klachten zoals vermoeidheid, concentratieproblemen en vergeetachtigheid. De oorzaak daarvan is niet bekend.

Een Spaanse studie met 86 post-COVID-patiënten toont elf maanden na de acute infectie structurele hersenafwijkingen aan in vergelijking met gezonde vrijwilligers. Ook werd cognitieve disfunctie waargenomen. De cognitieve en structurele hersenveranderingen waren meer uitgesproken bij eerder opgenomen patiënten dan bij niet-opgenomen patiënten.

In een Amerikaanse studie met 29 post-COVID-patiënten bleken patiënten met **neuropsychiatrische** symptomen een grotere hersenactiviteit te hebben bij werkgeheugentaken dan gezonde vrijwilligers. Ze maakten bovendien meer gebruik van alternatieve hersengebieden om deze taken te behouden. Een Italiaanse studie laat cerebrale hypoperfusie zien bij 24 post-COVID-patiënten met aanhoudende **cognitieve** klachten in vergelijking met gezonde vrijwilligers. De gebieden met hypoperfusie waren het meest uitgebreid in de rechterhersenhalft.

Tot slot een andere Spaanse studie waarin verschillende cognitieve domeinen zijn onderzocht bij 214 post-COVID-patiënten van 26 tot 64 jaar. De oudste patiënten bleken slechts een lichte stoornis in aandacht en verwerkingssnelheid te hebben. De jongsten vertoonden de meest uitgesproken stoornis op meerdere vlakken, waaronder taal, verwerkingssnelheid, aandacht en kortetermijngeheugen.

Nederlands onderzoek: onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ene.15812

Spaans onderzoek: academic.oup.com/brain/article-abstract/146/5/2142/6775147

Amerikaans onderzoek: n.neurology.org/content/early/2023/04/26/WNL.000000000207309

Italiaans onderzoek: www.nature.com/articles/s41598-023-32275-3

Spaans onderzoek: www.nature.com/articles/s41598-023-32939-0

Bij alle studies is het belangrijk te realiseren dat ze geen doorslaggevend bewijs leveren voor de rol van de hersenen bij post-COVID-klachten. Wel bieden de studies aanknopingspunten voor vervolgonderzoek.

Medicamenteuze behandeling post-COVID

De afgelopen weken verschenen opnieuw verschillende berichten over de medicamenteuze behandeling van post-COVID. Een fase 2a-studie uit het Verenigd Koninkrijk onderzocht de werkzaamheid en veiligheid van AXA1125 bij 60 post-COVID-patiënten met vermoeidheidsklachten. AXA1125 is een eiwit betrokken bij het cellulaire metabolisme. Het spierherstel na matige inspanning werd onderzocht na een behandeling van 28 dagen met AXA1125 of placebo. Hoewel er geen effect was op het spierherstel, zorgde AXA1125 voor een significante verbetering van de vermoeidheidsklachten bij post-COVID-patiënten.

Onderzoek: [www.thelancet.com/journals/eclinm/article/PIIS2589-5370\(23\)00123-2](http://www.thelancet.com/journals/eclinm/article/PIIS2589-5370(23)00123-2)

Intranasaal insuline lijkt aanhoudende reukstoornissen na COVID-19 te verbeteren. Zestien patiënten kregen twee keer per week NPH-insuline in de neusholte via een gelatinespons. Na een maand verbeterden de reukscores. Meer klinisch onderzoek is nodig om de resultaten te bevestigen.

Onderzoek: aao-hnsfjournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ohn.352

Verder toonde een Italiaanse retrospectieve cohortstudie aan dat het antidepressivum vortioxetine naast depressieve klachten mogelijk ook cognitieve en fysieke klachten verbetert bij patiënten met een post-COVID gerelateerde depressie. Tachtig patiënten kregen gedurende drie maanden vortioxetine. Vortioxetine verbeterde ook inflammatoire lichaamsmarkers. Vanwege de beperkte studieopzet is meer onderzoek nodig.

Onderzoek: www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0924977X23000238

De vorige keer meldden we zowel een positief effect als geen effect van nirmatrelvir/ritonavir op de prevalentie van post-COVID. Een nog niet peer-reviewed gepubliceerde cohortstudie met 1.004 niet-opgenomen COVID-19-patiënten meldt nu ook dat behandeling met nirmatrelvir/ritonavir mogelijk is geassocieerd met een lagere kans op post-COVID. De prevalentie van post-COVID-symptomen tussen 90 en 180 dagen na acute infectie was 27% in de groep met nirmatrelvir/ritonavir en 35% in de controlegroep.

Voorpublicatie: www.medrxiv.org/content/10.1101/2023.04.05.23288196v1

Niet-medicamenteuze behandeling post-COVID

Ook op het gebied van niet-medicamenteuze behandelingen zijn er nieuwe ontwikkelingen. Transcraniële gelijkstroomstimulatie op de linkerhelft van de dorsolaterale prefrontale cortex lijkt fysieke maar niet cognitieve vermoeidheidsymptomen te verbeteren. Dit blijkt uit een Spaanse studie

met 47 post-COVID-patiënten. De verbetering was een maand na de acht behandelingen nog steeds aanwezig.

Onderzoek: academic.oup.com/braincomms/article/5/2/fcad117/7111741

Online interventies kunnen mogelijk ondersteunen bij het herstelproces van post-COVID-patiënten. Dit blijkt uit een review naar de toepassing van deze interventies bij post-COVID-patiënten. De meeste onderzochte interventies gebruikten een combinatie van psychologische en fysieke oefeningen. Meer onderzoek naar de effectiviteit van online interventies is nodig.

Onderzoek: www.jmir.org/2023/1/e45711

Handreiking zorgpad Post-COVID

Sinds medio april is de handreiking zorgpad Post-COVID-syndroom beschikbaar. Deze handreiking is ontwikkeld vanuit het ZonMw-project ACTION. De handreiking biedt patiënten en zorgverleners inzicht in wie betrokken moet of kan zijn, en in welke fase en bij welke mate van klachten. Het is een eerste stap richting het geprotocolleerd handelen bij post-COVID. Op regionaal niveau is verdere invulling van het zorgpad mogelijk.

Handreiking: www.c-support.nu/wp-content/uploads/2023/04/Zorgpaden-Post-Covid-0.2.152.pdf

Geneesmiddelenonderzoek

Deelnemers aan geneesmiddelenonderzoek in Nederland kunnen sinds kort digitaal toestemming geven voor hun deelname. Het zogenoemde eConsent zal als eerste toegepast worden bij de PLATFORM-COVID trial, een studie naar meerdere geneesmiddelen tegen COVID-19 in alle Nederlandse huisartsenpraktijken.

Stand van zaken vaccins

Tot slot een korte update over de coronavaccins. De WHO heeft de richtlijn voor het prioriteren van coronavaccins bijgewerkt. Alleen personen met een hoge prioriteit komen in aanmerking voor een extra booster zes of twaalf maanden na de laatste dosis. Het gaat dan om ouderen, patiënten met onderliggende aandoeningen of een verzwakt immuunsysteem en eerstelijns zorgverleners. Ook zwangeren komen in aanmerking als de laatste dosis meer dan zes maanden geleden was.

De monovalente vaccins van Moderna en Pfizer zijn niet langer goedgekeurd voor gebruik in de Verenigde Staten. Ook heeft de Amerikaanse FDA de Emergency Use Autorisation van de bivalente vaccins gewijzigd. De bivalente vaccins mogen nu voor alle doses worden gebruikt bij personen vanaf zes maanden.

Griep- en coronavaccinatie

Gelijktijdige toediening van een coronabooster en griepvaccinatie biedt mogelijk minder bescherming tegen COVID-19. Uit onderzoek van het Radboudumc blijkt dat gelijktijdige toediening

5 mei 2023

minder COVID-19 antistoffen geeft dan een interval van 21 dagen tussen de coronabooster en griepvaccinatie. Nog niet duidelijk is of de lagere antistofspiegels klinisch relevant zijn.

Onderzoek: [www.thelancet.com/journals/lanpe/article/PIIS2666-7762\(23\)00047-9](https://www.thelancet.com/journals/lanpe/article/PIIS2666-7762(23)00047-9)

Tot slot

Het volgende Coronanieuws verschijnt op vrijdag 2 juni. Wilt u op de hoogte blijven van nieuwe uitzendingen van het Coronanieuws? Abonneer u dan op ons YouTube-kanaal of de journaalupdate op onze website.

www.ivm.nl